

Кузембаєв Олександр Сергійович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ

При розробленні навчальної програми на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» під назвою «Підстави кримінальної відповідальності» для другого (магістерського) освітнього рівня постало питання про наявність спеціальних питань підстав кримінальної відповідальності, що потребує, на наш погляд, окремого наукового й методичного розроблення та дослідження у кримінальному праві.

Законодавчою підставою кримінальної відповідальності виступає положення ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України, що визначає в якості цієї підстави — вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. З даною позицією законодавця погоджуються більшість вчених з кримінального права (Тихий В.П. [1, с. 50], Баулін Ю. [2, с. 35], Вереша Р. [3, с. 238-239]).

Продовженням цієї позиції є виділення вченими матеріальної (фактичної) та формальної (юридичної) підстави кримінальної відповідальності (А. Андрушко, І. Давидович [4, с. 10-15]).

Так, під фактичною підставою кримінальної відповідальності визнається злочин, як юридичний факт, або факт вчинення злочину. При цьому необхідно зазначити, що не всі ознаки злочину, що виділяються в теорії кримінального права відносяться до таких, що полягають в якості підстави кримінальної відповідальності, тобто можливо вести мову про фактичні ознаки злочину, що визначають підставу кримінальної відповідальності. Серед фактичних ознак злочину, що визначають підставу кримінальної відповідальності відносяться — суспільно-небезпечне діяння, суспільна небезпека, винність.

Види (класифікація) злочинів та їх вплив на визначення підстав кримінальної відповідальності також розглядаються як необхідна умова для фактичної підстави кримінальної відповідальності. Серед таких підстав є вчинення готування до злочинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів.

Під формальною підставою кримінальної відповідальності визнається склад злочину. В свою чергу вважається за необхідним виділяти визначення підстав кримінальної відповідальності у різних видах складів злочинів. Підставою кримінальної відповідальності для усічених складів злочинів є готування або замах на

вчинення злочину. При чому виключається в якості підстави кримінальної відповідальності — вчинення готування до злочину невеликої тяжкості.

Серед вчених, наприклад, Гришук В.К. навіть виділяє доволі незвичні погляди на види підстав кримінальної (спеціально вказуючи про підстави негативної кримінально-правової відповідальності): 1) соціально-етична (моральна); 2) нормативна і 3) фактична [5, с. 62].

Також, є думки вчених, щодо виділення нормативної підстави кримінальної відповідальності. Так, Красницький І.В. обґрунтовує, що для встановлення підстави кримінальної відповідальності слід з'ясувати: в якому нормативному акті закріплено норму, що передбачає відповідальність за вчинене особою діяння; до якого класу належить вчинене правопорушення; чи чинним на момент вчинення діяння є цей нормативний акт; чи вчинене особою діяння охоплюється даною нормою [6, с. 9].

Розглянемо, й інші позиції вчених про виділення конкретизованих підстав кримінальної відповідальності (спеціальні питання підстав кримінальної відповідальності). Серед таких виділимо підстави кримінальної відповідальності співучасників злочину. Так, Кваша О.О. вказує, що підставою кримінальної відповідальності для інших крім виконавця злочину співучасників злочину є розпочинання виконання об'єктивної сторони злочину та характеру дій виконавця злочину [7, с. 28].

Серед інших конкретизованих підстав кримінальної відповідальності слід виділити й підстави кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб, що вчинили злочин. До таких підстав слід зазначити такі обставини як досягнення віку кримінальної відповідальності із обов'язковим встановленням вікової осудності неповнолітньої особи, що вчинила злочин (про вікову осудність доводить Мирошніченко Н.М. [8]).

Також окремою підставою кримінальної відповідальності виступає й кримінальна відповідальність юридичних осіб.

Нами вважається за необхідне виділити й підстави кримінальної відповідальності осіб, що володіють імунітетом. Вважається, що крім загальноновизначених Кримінальним кодексом України підстав кримінальної відповідальності (вчинення діяння, що містить складу злочину), є й додаткові підстави кримінальної відповідальності.

Серед осіб, що володіють імунітетом притягнення до кримінальної відповідальності та мають додаткові підстави притягнення до кримінальної відповідальності слід виділити:

— підстави притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що володіють дипломатичним імунітетом. Наприклад, Бережний О.І. вказує на те, що існує урахування особливого порядку притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності [9, с. 35-

36], тому виділяти слід підставою притягнення до кримінальної відповідальності дипломата — імунітет дипломатичного агента від юрисдикції країни перебування не звільняє його від юрисдикції акредитуючої держави, а друга можливість полягає у тому, що від імунітету юрисдикції дипломатичного агента може відмовитися акредитуюча держава, й це відбувається без згоди дипломата, і дипломат зобов'язаний підкоритися прийнятому рішення;

— підстави притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що отримали представницький мандат (депутатська недоторканість);

— підстави притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що володіють недоторканністю судді.

Таким чином, слід визначити, що окрім законодавчо-визначених підстав кримінальної відповідальності — вчинення діяння, що містить склад злочину слід виділяти й спеціальні питання підстав кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Тихий В. П. Підстава кримінальної відповідальності за новим кримінальним кодексом України // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 3. — С. 50–52.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін. — 3-тє вид., переробл. і допов. — К., 2007. — 496 с.
3. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч посіб. — К., 2008. — 959 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка : в 2 т. — 3-тє вид., переробл. та допов. — К., 2009. — Т. 1. — 962 с.
5. Гришук В.К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності / В.К. Гришук // Вісник асоціації кримінального права. — 2013. — № 1 (1). — С. 50-65/
6. Красницький І.В. Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Іван Васильович Красницький; В.о. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка.— Львів, 2005. — 18 с.
7. Кваша О.О. Підстава кримінальної відповідальності співучасників злочину / Кваша О.О. // Міждисциплінарні гуманітарні студії. — 2014. — 1. — С. 22-29. — Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/mgumstud_2014_1_1_22
8. Мирошніченко Н. М. Вікова осудність у кримінально-правовій доктрині України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. М. Мирошніченко; кер. роботи В. О. Туляков; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». — Одеса, 2013. — 20 с.
9. Бережний О. І. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності окремих категорій осіб та доказування у таких кримінальних провадженнях / О. І. Бережний // Журнал східноєвропейського права. — 2015. — № 21. — С. 34-41.